

16/NAHL 44 BAĞLAMINDA HZ. PEYGAMBER'İN TEBYİN GÖREVİ*

Sevim GELGEÇ**

Öz

Kur'ânî bir kavram olan "beyan" sözlüklerde, "açıklamak, açıkça ortaya koymak ve belirgin hale getirmek" anlamlarına gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'in Mushaflaştırılması ve nüzul döneminden uzaklaşılmasından sonra, bazı Kur'an kavramları anlam kaymasına uğramıştır. Son dönemdeki kaynaklarda yer alan beyan tanımı genel olarak, "mücmel (kapalı) olanı tefsir etmek" şeklindedir. Oysa inceleyebildiğimiz kadariyle beyan kavramı, ne nüzul dönemindeki şiirlerde ne ilk dönemlerde yazılan sözlüklerde ne de konuyla ilgili ayetleri Kur'an bütünlüğü içerisinde ve bağlamını dikkate alarak okuduğumuzda "anlamı kapalı olanı tefsir etmek" gibi bir anlama gelmediği anlaşılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında beyan kavramının anlam kaymasına uğradığı söylenebilir. Bizim yaptığımız çalışmaya göre, Kur'an-ı Kerim'de değişik kalıplarda kullanılan "b-y-n" kökü ve türevleri daha çok "ilahi açıklamalar" anlamına gelmektedir. Peygamberlerin beyanı ise, Allah tarafından kalplerine ilka olunan vahyi, gizlemeden, eklemekten, değiştirmeden, unutmadan, ne ise olduğu gibi muhataplarına bildirmeleridir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Kavram, Beyan, Tebyin, Hüda.

The Holy Prophet's Declaration Mission in The Context Of Surat An-Nahl 44

Abstract

"Declaration (beyan)" that is a concept in Koran means "explanation, articulation and making apparent" in the dictionaries. After Koran became a book and the apocalypse period was far away, the term "beyan" lost its meaning like many words in the Qur'an. We see that loss of meaning occurred when the concept beyan was deemed to mean "to expound that is succinct". However, based on our findings, it is recognized that the concept beyan does not mean "to expound that is succinct" when we examine the poetry in the apocalypse period and when we

* Bu makale, 27.03. 2015 tarihinde İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim dalında tarafımızdan savunulan "Kur'an-ı Kerim'de Beyan Kavramı ve Hz. Peygamber'in Tebyin Görevi" adlı yüksek lisans tezinden özetlenmiştir.

** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Doktora Öğrencisi, s_gelgec@hotmail.com

read the relevant verses within the integrity of the Koran and taking their context into consideration. In this respect, we can say that loss of meaning occurred regarding the meaning of the concept beyan. According to the results of our work, when the In Koran, the base "b-y-n" and its derivatives used in various patterns mean "divine explanations". Beyan in the meaning of declaration of the prophets is to deliver the respondents the apocalypse taught into their hearts by the God as it is without hiding it, adding something to it, changing it and forgetting it.

Keywords: Qur'an, Concept, Declaration, Tebyin, Hüda.

Giriş

Allah farklı zamanlarda, farklı toplumlar üzerinden insanoğluna mesajını ilettiği gibi, son olarak bu defa da Mekke halkı üzerinden mesajını tüm insanlığa iletmek istemiştir. Vahiy, Allah'ın tarihe müdahalesi, anlam arayışında olan tüm insanlığa ilahi mukabelesidir.¹ Risalet öncesi Mekke'de Allah inancının var olduğu, fakat sadece isim olarak kaldığı, yozlaştırılarak içerisine şirk unsurlarının katıldığı bilinmektedir. Böyle bir ortamda Allah'ın varlığa dair önceki müdahalesinin perdelenmiş, ilahi beyanın bir kısmının örtül-müş olduğu muhakkaktır. Hz. Muhammed de, diğer ilahi kelimelerin sahih kalan kısmını ibka, değiştirilen, dönüştürülen kısımlarını ilga, gizlenen kısımlarını da ortaya çıkarmak (tebyin etmek) için gönderilen Allah'ın mahlukata dair beyanının son temsilcisidir. Hiç şüphesiz vahiy, Allah'ın beyanı ile aydınlığa çıkmış bir peygamber olan Hz. Muhammed'in (a.s.) diliyle muhataplarına iletilmiştir.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra, sözle yapılmış beyanın Mushaflaştırılması, sahabe neslinin irtihali ve gittikçe nüzul ortamından uzaklaşılması, buna bağlı olarak dil ve dünya görüşünün farklılaşması, her muhatapın kendi döneminden bakıp ilahi kelamı anlamaya çalışması, Kur'an'ın üslup, bağlam ve bütünlüğünün çoğu zaman göz ardı edilmesi ve ortaya çıkan mezhebi okumalardan doğan farklılıklar, tabii olarak dönemsel muhatapları tarafından ilahi kelamın muradına yönelik, anlaşılamayan noktalar olduğu söylenmeye başlanmıştır. Bu anlaşılamayan yerler de ancak "Hz. Peygamber'in açıklamalarıyla anlaşılabilir" diye yorumlanmış ve bu kapalılıkların giderilmesinin en makul yolu olarak günümüze kadar gelmiştir. Ancak Hz. Peygamber'in bu boşluğu ve kapalılığı gidermesi için, genel olarak beyan kavramı üzerinden yüklemeler yapılmıştır. Böylece sünnetin temellendirilmesi, isabetli olmayan bir

¹ Yaşar Düzenli, *Üslub ve Semantik Açından Kur'an ve Şefa'at*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2008, s. 19.

kavram üzerine inşa edilmiştir. Oysa sünnetin temellendirilmesinde ne Nahl/44. ayet ne de beyan kavramı herhangi bir temel teşkil etmemektedir.

16/Nahl 44 Ayeti Bağlamında Hz. Peygamber'in Tebyin Görevi

Bir isim olarak beyan, “açıklamak, bir şeyi olduğu gibi ortaya çıkarmak” anlamında “tebyin” şeklinde de kullanılır.² Sülasisi lazım (geçişsiz) olarak kullanılan “b-y-n” kökü, tef'il kalıbında kullanıldığı müteaddi (geçişli) olmaktadır. Sözlük kullanımlarından hareketle “beyan”ın terim anlamını şöyle ortaya koyabiliriz: “İster söz ister fiil olsun, meydana gelen herhangi bir şeyin, ne ise olduğu gibi ortaya konulması, açıkça belgelenmesi, söz sahibi olma açısından Allah'ın, sözün aktarıcısı olarak Peygamber'in ve sözü anlayan herkesin maksadını en belîğ şekilde ifade etmesidir”. Tespitlerimize göre Kur'an'da “b-y-n” kökü 523 defa geçmektedir. Bu kökten türeyen “Tebyin” şeklindeki kullanım ise, 36 defa zikredilmekte, bu kullanımlardan 29 tanesi Allah'a, 5 tanesi peygamberlere ve 2 tanesi de Ehl-i Kitab'a nispet edilmektedir.³

db | 277

Kur'an'ın nazil olduğu dönemde de, beyan kavramının kullanıldığı görülmektedir. Nüzul dönemi şairlerinden Lebid b. Rebia el-Amiri'den (41/661) şöyle bir şiir nakledilmektedir:

فقدت للورد المجلس غدوة فوردت قبل تبين الأوان

“Erkenden yaklaştım gecenin son zulmeti çökmüş bir kaynağa. Vardım gün tebeyyün etmeden henüz, ışınlar düşmeden toprağa.”⁴

Şiirde geçen (تبين) “tebeyyün” kelimesi, “belirmek, ortaya çıkarmak” anlamlarında kullanılmıştır.

Geleneğimizde, Resulullah'ın Kur'an'ı açıklama görevi olduğu kabul edilir ve bu göreve *tebyin* denir. “İlahi kelamın anlaşılabilmesi ve uygulanabilmesi için, Resulullah'ın açıklamalarına ihtiyaç vardır”

² Halil b. Ahmed, el-Ferahidi, *Kitabu'l-ayn*, tahk.: Mehdi el-Mahzumi, İbrahim es-Samerrai, Tahran, 2004, I, s. 209; Ebû Hüseyin Ahmed b. Zekeriyya İbn Faris, *Mekayisu'l-luğa*, Daru'l-Hadis, Kahire, 2008-1429, s. 121; Ragıb el-İsfehani, *Müfredatu'elfazil-Kur'an*, tahk.: Safvan Adnan Davudi, Daru's-Şamiyye, Beyrut, 2009, s. 158; Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensari İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, Beyrut, 1997, I, s. 559-565.

³ Fuad Abdülbaki, *el-Mu'cemu'l-müfehres li'elfazil-Kur'ani'l Kerim*, Daru'l-Kütübi'l-Mısriyye, Kahire, 1364, s. 141.

⁴ Abdurrahman Özdemir, *Lebid b. Rebia el-Amiri ve Divanı*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2007, s. 275.

denilmektedir.⁵ Söylenilene göre, Hz. Peygamber Kur'an'ın tamamını veya bir kısmını tefsir etmiş,⁶ tefsir yönteminin de mücmeli tebyin, mübhemi tafsil, mutlakı takyid, müşkili tavzih şeklinde olduğu belirtilmiştir.⁷ Bu hususta da daha çok Nahl 44. ayet delil gösterilmiş ve bu ayetteki “لُتَّبَيِّنَ=tebyin” kelimesi “tefsir etme” anlamında kullanılmıştır. Ayetin meali şöyledir:

بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لُتَّبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نَزَّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

“(Onlar size, kendilerini) apaçık delillerle ve hikmet dolu ilahi kitaplarla (desteklediğimiz peygamberlerin ölümlü adamlardan başka kimseler olmadığını söyleyeceklerdir). Ve Biz sana da bu uyarıcı kitabı indirdik ki, insanlara, başından beri indirile gelen mesajın aslını olanca açıklığıyla ulaştırassın ve onlar da böylece belki düşünürler.” (Nahl, 16/44)⁸

Bu makalede öncelikle, Nahl 44. ayeti delil göstererek, “Hz. Peygamber, Kur'an'ı tefsir etmiştir” diyerek bu görevi beyan/tebyin kavramına yükleyenlerin, daha sonra tebyin kelimesine tefsir etme anlamı vermeyenlerin görüşlerini sıralayacak, sonunda da Hz. Pey-

⁵ Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekir el-Kurtubi, *el-Camiu li-ahkami'l-Kur'an*, tahk.: Abdullah b. Abdül-Muhsin et-Turki Muesesetu'r-Risale, Beyrut, 2006, I, s. 7; Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*, Bilmen Basım ve Yayınevi, İstanbul, 1984IV, s. 1783; Ebûlshak eş-Şatbi, *el-Muvafakat fi usul-iş-şeria*, el-Mektebetu't-Tevfikkiye, Mısır, 2003, III-IV, s. 228; Muhammed EbûZehv, *el-Hadis ve'l-muhaddisin*, el-Mektebetu't-Tevfikkiye, Mısır, 2013, s. 39-41; İbnAtiyye el-Endelusi, *el-Muharreru'l-veciz fi tefsiri'l-kitabi'l-aziz*, tahk.: Abdusselam Abdüşşafi Muhammed, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1993, III, s. 395; Yusuf el-Karadavi, *Sünneti Anlamada Yöntem*, Çev. Bünyamin Erul, Nida Yayınları, İstanbul, 2014, s. 123; Muhammed Taqı Usmani, *Sünnet'in Bağlayıcılığı*, Çev. İbrahim Kutluay, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2010, s. 55; Haldun el-Ehdeb, *Esbabu ihtilafı'l-muhaddisin*, ed-Daru's-Suudiyye, Cidde, 1987, I, s. 27; Süleyman Ateş *Kur'an Ansiklopedisi*, Kur'an Bilimleri Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul, “t.y”, V, s. 110; Muhsin Demirci, *Tefsir Tarihi*, İfav Yayınları, İstanbul, 2012, s. 55.

⁶ Takıyuddin Ahmed b. Abdulhalim İbn Teymiyye, *Mukaddime fi usul-i't-tefsir*, tahk.: Adnan Muhammed Zarzur, Dar'ul-Kur'ani'l-Kerim, Beyrut, 1971, s. 21; Suat Yıldırım, *Peygamberimizin Kur'an'ı Tefsiri*, Akademi Yayınları, İzmir, 2008, I, s. 35-52; Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed et-Tusiy el-Gazali, *İhyau ulumi'd-din*, Daru'l-M'arife, Beyrut, t.y, I, s. 290; Yıldırım, *Peygamberimizin Kur'an'ı Tefsiri*, I, s. 35-52.

⁷ Kurtubi, *Ahkamu'l-Kur'an*, I, s. 7; Ebu'lFida İsmail b. Ömer İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-azim*, tahk.: Sami b. Muhammed es-Selame, DaruTaybe, Riyad, 1997, IV, s. 198; Bedruddin Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşi, *el-Burhan fi ulumi'l-Kur'an*, tahk.: Yusuf Abdurrahman el-Meraşeli vd., Daru'l-Marife, Beyrut, 1994, I, s. 107-108; Demirci, *Tefsir Tarihi*, s. 57; Subhi es-Salih, *Ulumu'l-hadis ve mustalahuhu*, Daru'l-İlmi'l-Melayin, Beyrut, t.y, s. 294; Yıldırım, *a.g.e*, s. 35-52.

⁸ Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2009, s. 651.

gamber'in tebyin görevinin mahiyeti hakkında kendi tespitlerimizi aktaracağız.

1. 16/Nahl 44. Ayetteki “Tebyin” Kelimesine “Tefsir Etme” Anlamı Vererek, Hz. Peygamber'in Kur'an'ı Açıklama Görevi Olduğunu Savunanların Görüşleri

Geleneksel yorumlarda Hz. Peygamber'in Kur'an'ı açıklama görevi olduğuna dair aynı görüşler tekrarlandığı için, hepsini burada teker teker zikretmek yerine, tefsir tarihinin ilk, orta ve son dönemlerinden birer alimi seçerek, onların görüşleri üzerinden meramımızı anlatmaya çalışacağız.

Sünnet kelimesini kavramlaştıran ilk müellif Şafî (204/820) “*er-Risale*”de beyan konusunu uzunca ele almakta ve şunları söylemektedir: “Sünnetlerin üç çeşit olduğunda ilim sahiplerinin ihtilaf ettiklerini bilmiyorum. Bu sünnet çeşitlerinden ikisi üzerinde icma etmişlerdir: a) Allah'ın Kur'an'da açıkça bildirdiği bir hükmü, Hz. Peygamber aynı şekilde beyan etmiştir. b) Allah'ın Kur'an'da mücmel (anlamı kapalı) olarak indirdiği bir hükmü Hz. Peygamber, O'nun muradına uygun olarak açıklamıştır. İşte sünnetin bu iki çeşidi üzerinde bilginler ihtilaf etmemişlerdir. Sünnetin üçüncü çeşidi de, hakkında Kur'an'da hiç bir hüküm bulunmayan konularla ilgilidir. Bu tür sünnetle ilgili olarak şöyle söylenmiştir: “Allah, Hz. Peygamber'e itaati farz kıldığına ve ezeli ilminde geçtiği üzere, O'nun rızasına uygun işlerde muvaffak eylediğine göre, hakkında Kur'an hükmü bulunmayan konularda, O'na sünnet koyma yetkisini vermiştir.”⁹Görüldüğü üzere Şafî'nin sünnet-beyan ilişkisi hakkındaki yorumları, Kur'anî yapıdan kopan başka bir beyan kavramının doğuşuna temel oluşturmuştur.

İbn Teymiyye (728/1328) de konuyla ilgili şu yorumu yapmaktadır: “Resulullah ahabına Kur'an'ın manalarını, onun lafızlarını nasıl açıkladıysa öyle açıklamıştır. “*Biz sana Zikr'i indirdik ki, insanlara açıklayasın*” (Nahl 16/44) ayeti, hem lafzın, hem de mananın açıklanmasını içine alır.”¹⁰

Son dönem müfessirlerinden Mevdudi'nin, Nahl 44. ayetle ilgili söyledikleri ise şöyledir:

⁹ Muhammed b. İdris eş-Şafî, *er-Risale*, tahk.: Abdüllatif el-Hemim, Mahir Yasin el-Fahl, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1971, s. 122.

¹⁰ İbn Teymiyye, *Mukaddime*, s. 21.

“Ayet, Allah’ın “Zikr”inin bir insan tarafından iletilmesine karşı çıkan ve peygamberliği inkar edenleri nasıl susturucu mahiyette ise Peygamber’in açıklamasını ve yorumunu kabul etmeyerek sadece Allah’ın kelamını kabul etmek isteyenleri de cevapsız bırakacak niteliktedir. Bir an için Peygamber’in sadece “Zikr”i getirdiğini, açıklamasını yorumunu yapmadığını farzetsek, O’nun dünyaya gelişi ve peygamberlik görevini üstlenmesinin hiçbir anlamı kalmaz. Eğer böyle olsaydı, Allah “Zikr”ini ya melekler vasıtasıyla ya da doğrudan kullarına gönderirdi, Peygamber göndermeye ihtiyaç duymazdı. Ayrıca Kur’an-ı Kerim, kendisini getiren peygamberin açıklaması ve tatbikatıyla anlatılmadıkça, bizzat kendi ifadeleriyle anlaşılma ihtimali zayıf olduğu için, Kur’an-ı Kerim’i tanıyan ve buna iman edenler her ne kadar bunun kulların hidayeti için yeterli olduğunu iddia ederlerse etsinler, onların iddiaları geçerli sayılmayacaktır. Böyle bir durumda yeni bir ilahi kitabın ihtiyacı kendiliğinden ortaya çıkmış oluyor.”¹¹

280 | db

Günümüzde konuya dair yapılan çalışmalardan biri ise, Suat Yıldırım’ın “Peygamberimizin Kur’an’ı Tefsiri” adlı eseridir. Bu eserde, tefsir rivayetlerine yer verilerek, Hz. Peygamber’in Kur’an’ı ne az miktarda tefsir ettiği, ne de Kur’an’ın tamamını veya tamamına yakını tefsir ettiği söylenmiş, aksine her iki tarafın aşırılığı tenkit edilmiştir. Neticede Hz. Peygamber’in mükellef olduğu kadarıyla Kur’an’ı tefsir ettiği sonucuna varılmıştır.¹²

2. 16/Nahl 44. Ayetteki “Tebyin” Kelimesine “Tefsir Etme” Anlamı Vermeyenlerin Görüşleri

Nahl 44. ayete farklı yorum yapanlardan biri, müfessir Taberi’dir. Ayetteki “لَتُبَيِّنَ” kelimesine “لَتَعْرِفَ = bildiresin diye”¹³ anlamını vermiştir. Yani “O Zikr’den kendilerine indirilmiş olanı biliniz hale getirmiştir.” demektedir. Maturidi buradaki “لَتُبَيِّنَ = açıklayasın” ifadesinin, Ehl-i Kitab’ın kendi kitaplarında tahrif ettikleri, değiştirdikleri yerleri açıkça ortaya koymak için” anlamına gelebileceğini söylemektedir.¹⁴ Maturidi ve Taberi’nin yorumlarından, bu ayetteki “beyan” kelimesine “tefsir etme” manasını vermedikleri anlaşılmaktadır. Hanefi usulcülerinden Debusi’de (430/1039), bu ayetin al-

¹¹ Mevdudi, *Tevhid Mücadelesi*, Çev. Ahmet Asrar, Pınar Yay, İstanbul, 2014, s. 223.

¹² Yıldırım, *Peygamberimizin Kur’an’ı Tefsiri*, s. 52.

¹³ Ebû Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberi, *Câmiu’l-beyan an-t’evîl’i âyi’l-Kur’an*, Daru’l-Hadis, Kahire, 2010, VII, s. 183.

¹⁴ Ebû Mansur Muhammed b. Mahmud el-Maturidi, *Te’vilatu ehli’s-sünne*, Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, Beyrut, 2005, VI, s. 509.

tında, Hz. Peygamber'in vahyi gizlemekten men edilmiş olduğunu ve kendilerine indirileni insanlara açıklamakla emrolunduğunu söylemektedir.¹⁵ Yani Debusi, beyan kelimesine “gizlemeden açıkça ortaya koymak” anlamını vermektedir. Ebû Ya'la el-Ferra da (458/1066) buradaki tebyinin, “izhar” anlamına geldiğini söylemektedir.¹⁶ Abdülaziz el-Buhari de (730/1330) ayette geçen ifadenin “tebliğ” anlamına gelebileceğini belirtmektedir.¹⁷ Ebu's-suud Efendi (982/1574) beyan için, “Hz. Peygamber'in kalbinde gizli olan şeyin ifadesidir”¹⁸ demektedir. Elmalılı (1361/1942) ise, “تَبْيِينٌ” ifadesi için “anlatasın diye”¹⁹ anlamını vermiştir. Seyyid Kutub (1386/1966), “Daha önce Ehl-i Kitab'ın ihtilafa düştüğü gerçeği açıklamak için”²⁰ anlamını vermiştir. İbn Aşur (1394/1973) ise, “Bu ayette Kur'an'ın mücmelinin sünnetle beyanına delil yoktur”²¹ demektedir. Bizim anladığımız kadarıyla İbn Aşur, hem bu ayetin hem de beyan kavramının sünnete temel teşkil etmeyeceğini söylemektedir.

Kadı Abdülcebbar(415/1025)'a göre, Nahl 44. ayetin içerisindeki beyan sözcüğünün, sözü iletme ve aktarma anlamına değil de tefsir anlamına alınması, Allah'ın, “*Kendilerine okunan bir kitabı sana indirmiş olmamız onlara yetmiyor mu?*” (Ankebut 29/51) sözüyle çatışmaktadır. O halde, bu bağlamda beyan sözcüğüne, iletme, aktarma ve tebliğ gibi anlamların verilmesi daha doğrudur. Çünkü zikredilen yeterli olma durumu, eğer kendilerine indirilen kitabın okunmasıyla gerçekleşmiş oluyorsa, bunun tebliğ ve mesajı muhataplara ulaştırma ile olması gerekir.²² Şunu belirtmeliyiz ki bizim araştırmalarımıza göre beyan, tebliğ anlamı içermesine rağ-

¹⁵ Ebû Zeyd Abdullah (Ubeydullah) b. Muhammed b. Ömer b. İsa ed-Debusi, *Takvimu'l-edille fi usuli'l-fıkıh*, tahk.: Halil Muhyiddin el-Meys, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2001, s. 251.

¹⁶ İbnü'l-Ferra Muhammed b. Hüseyin Ebû Ya'la el-Ferra, *el-Udde fi usuli'l-fıkıh*, tahk.: Ahmed b. Ali Seyru'l-Mubarekî, el-Memleketu'l-Arabiyyetu's-Suudiyye, y.y., 1993, III, s. 727.

¹⁷ Abdülaziz b. Ahmed el-Buhari, *Keşfü'l-esrar an Usuli'l-Pezdevi*, tahk.: Muhammed el-Mu'tasım Billah el-Bağdadi, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut, 1997, I, s. 114.

¹⁸ Muhammed b. Muhammed el-Amadi, *İrşadi'l-akli's-selim ila mezaya'l-Kur'ani'l-Kerim*, Daru'l-hayati-Turasi'l-Arabi, Beyrut, 2010, VIII, s. 181.

¹⁹ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, sad. Nedim Yılmaz, Hisar Yayınevi, İstanbul, 2011, V, s. 298.

²⁰ Seyyid Kutub, *fi Zilali'l-Kur'an*, trc. M. Emin Saraç vd., Hikmet Yayınları, İstanbul, 1979I, X, s. 191.

²¹ Muhammed Tahir İbn Aşur, *Tefsiru't-tahrir ve't-tenvir*, b.y., t.y, VII, s. 164.

²² Kadı Abdülcebbar, *el-Muğni fi ebvabi't-tevhid ve'l-adl*, nşr, Emin el-Huli, Matbaat'u Daru'l-Kütüb, Birleşik Arap Emirlikleri, 1960, XVI, s. 382-383.

men, birebir tebliğ ile eş anlamlı değildir. Beyan'ın gerçekleşmesinde tebliğ ancak bir araç olabilir. Çünkü beyan, Allah'ın kullarına dair maksadı, tebliğ ise bu maksadın gerçekleşmesi için vesilelerden sadece birisidir.²³

3. “Hz. Peygamber’in Tebyin Görevi”nin Mahiyetine Dair Farklı Bir Yaklaşım

İlahi bağlam bütünlüğü açısından Nahl 44. ayet bir önceki ayetle birlikte ele alınmalıdır.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رَجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ
بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

“(Ey Muhammed,) Biz senden önceki çağlarda da kendilerine vahyettiğimiz (ölümlü) adamlardan başka kimseyi (elçi olarak) göndermedik; bu konuda yeterli bilgiye sahip değilseniz, vahyedilmiş önceki kitaplara bağlı kimselere sorun, (Onlar size, kendilerini) apaçık delillerle ve hikmet dolu ilahi kitaplarla (desteklediğimiz peygamberlerin ölümlü adamlardan başka kimseler olmadığını söyleyeceklerdir). Ve Biz sana da bu uyarıcı kitabı indirdik ki, insanlara, başından beri indirilegelen mesajın aslını olanca açıklığıyla ulaştırasın ve onlar da böylece belki düşünürler.” (Nahl 16/43-44)

Nahl suresinin 43. ve 44. ayetleri, Resulullah’a Mekke’de müşrikler tarafından ileri sürülen “beşer Resul” itirazını ve Ehl-i Kitap tarafından yapılan “mu’cize” talebini göz önünde bulundurarak okumak gerekir. Mekkeli müşrikler kendileri gibi sıradan beşer olan birinin peygamber olamayacağını öne sürüyor, olacaksa bizim gibi biri değil melek olmalıydı yada Mekke ve Taif’in ileri gelenlerinden biri olmalıydı diyorlardı. Başlangıçta sözden etkilenseler de sözün kendisine değil söyleyeni üzerine konuşuyorlardı. Mesela Enbiya suresinin 3. ayetinde, Mekkeliler’in Resulullah için şöyle dedikleri bildirilir: “Bu (peygamber olduğunu söyleyen) kişi de sizin gibi bir beşer (insan) değil mi?” (Enbiya 21/3) Yine Enbiya 7. ve 8. ayetlerde de bunun bir Sünnetullah olduğu hatırlatılmakta ve bu itiraza cevap verilmektedir: “Biz senden önce de (ey Muhammed,) kendilerine vahiy indirilen (ölümlü) adamlardan başkasını (elçi olarak) göndermedik; bunun içindir ki, (o inkarcılara de ki: “Eğer kendiniz bilmiyorsanız, önceki kitapları okuyup izleyen kimselere sorun. (Göre-

²³ Daha geniş bilgi için bkz. “Kur’an-ı Kerim’de Beyan Kavramı ve Hz. Peygamber’in Tebyin Görevi”

ceksiniz ki,) Biz onları yiyip içmeye ihtiyaç duymayan bir yapıda yaratmamıştık; onlar ölümsüz de değillerdi.” (Enbiya 21/7-8)²⁴

Bu iki ayette, Mekkeli müşriklere, ileri sürdükleri “beşer-Resul” itirazının doğru olmadığı, tüm Resullerin apaçık belgeler ve kitaplarla insanların arasından gönderildiği bildirilmekte, bu konuda herhangi bir bilgiye sahip değillerse şüphelerini, aralarındaki “zikir ehli”ne sorarak giderebilecekleri tavsiye edilmektedir.²⁵ Buradaki “zikir ehli” ise, Yahudi ve Hristiyanlardır.²⁶

Her iki ayette de “zikr” kelimesinin geçmesi dikkat çekicidir. Hatırlatma anlamındaki “Zikr” gizlenen, gölgelenen ve dönüştürülen ilahi hakikatleri hatırlattığı için ilahi kitapların ortak vasfı ve adıdır.²⁷ Ayrıca zubur, cins isimdir: Bunun içindir ki, Allah tarafından peygamberlere vahyedilen tüm ilahi kitaplar için kullanılabilir.²⁸

44. ayet, 43. ayetle hem lafız hem de anlam bakımından bağlantılıdır. Ayetin başındaki “بالبينات والزبر” ifadesinin müteallakı, 43. ayette geçen “أرسلنا = gönderdik” fiilidir. İki ayetin anlam irtibatı ise konu birliğinden gelmektedir. Şöyle ki, bu ayetler müşriklerle ve Ehl-i Kitab’a, Muhammed’in Allah’ın Resul’ü, Kur’an’ın da Allah’ın Kitabı olduğuna dair güçlü birer delildir.²⁹

Sonuç olarak 44. ayet bağlamında düşünüldüğünde, Hz. Peygamber’e, Zikr’in yani Kur’an’ın indirilmesindeki amaç, Ehl-i Kitab’ın ellerindeki kitaplarda gerçekte kendilerine neler indirildiğinin Hz. Peygamber tarafından ortaya konulması ve hatırlatılmasıdır. Birçok ayette Kur’an’ın, önceki kitaplarda olanı tasdik ettiğinden, (2/41) bu kitaplarda ihtilaf edilenleri ve gizlenenleri tebyin ettiğinden (2/159; 3/187; 5/15; 16/64) bahsedilir. Yani Hz. Peygamber, Ehl-i Kitab’ın ellerindeki kitaplarda tahrif olmayan kısmını tasdik,

²⁴ Konuyla ilgili diğer ayetlere bkz. Yunus, 10/2; Furkan, 25/20; Yusuf, 12/109; İsrâ, 17/95.

²⁵ Muhammed İzzet, *et-Tefsiru'l-hadis*, Dar’u İhyai'l-Kütübü'l-Arabiyye, y.y., 1962, V, s. 137.

²⁶ İbnAtiyye, *el-Muharreru'l-veciz*, III, s. 395; İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-azim*, IV, s. 197.

²⁷ Âl-İmran, 3/58; A'raf 7/63, 69; Hicr, 15/6, 9; Nahl, 16/43; Enbiya, 21/; Saffat, 37/168.

²⁸ Taberi, *Camiu'l-beyan*, VII, s. 182.

²⁹ Fatih Orum, *Kur'an'ı Anlama Usulü*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, s. 215.

Kitap'ta ihtilaf ettikleri ve gizledikleri bazı hususları (لتبين) tebyin etmek ve hatırlatmak için gönderilmiştir.³⁰

Nitekim Nahl suresinin 64. ayetinde, Hz Peygamber'e Kitab'ın indirilmesinin sebebi olarak, Ehl-i Kitab'ın ihtilaflarını kendilerine Kur'an ile tebyin etmesi gösterilmektedir:

وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

“Sana bu ilahi kelamı yalnızca, üzerinde çekişip durdukları (dini) sorunları onlara açıklayasın ve inanmaya eğilimli olan kimselere de onu doğru yol bilgisi ve rahmet olarak (ulaştırasın) diye indirdik.” (Nahl 16/64)

Açıktır ki bu ayetlerdeki tebyin kelimesinden maksat, “tefsir etmek” anlamında değildir. Nüzul dönemi Mekke'sinde ata kültürünün köklü olduğu bilinmektedir. Bu vb. ayetlerdeki tebyin, Hz. Peygamber'e ve getirdiği mesaja iman etmeye yanaşmayan Mekke müşriklerinin, “atamızdan böyle aktarıldığı için doğru olan atalarımızdan intikal eden bilgidir” diyerek reddettikleri gerçeklerin (ihtilafların), kendilerine Kur'an vahyi ile ortaya konulmasıdır. Bu konuya dair bir ayet şöyledir: *“Ama onlara, “Allah'ın indirdiğine uyun!” denildiğinde bazıları: “Hayır, biz (yalnız) atalarımızdan gördüğümüz (inanç ve eylemeler)e uyarız!” diye cevap verirler. Ya ataları akıllarını hiç kullanmamış ve hidayetden nasip almamış iseler?”* (Bakara 2/170)

Ayrıca Peygamberimizin Kur'an'ı tefsir ettiğine dair delil olarak gösterilen 44. ve 64. ayetlerin yer aldığı Nahl suresi, Mekki bir suredir. Bilinmektedir ki ahkama dair ayetler, daha çok Medeni dönemdedir. Dolayısıyla Mekke'de henüz açıklanması gereken hususlar olmadığı gibi, ayetler de daha çok tevhide ve ahlaka vurgu yapmaktadır. Öyleyse Mekki bir surede yer alan bu ayetler, Peygamberimizin Kur'an'ı tefsir ettiği hususunda delil olmamalıdır.

Tespitlerimize göre, “Kur'an'da mücmel ve müşkil ifadeler vardır, Hz. Peygamber tefsir etmeden anlaşılamaz” düşüncesi, daha önce de zikrettiğimiz gibi, Kur'an'ın Mushaflaştırılması ve “tenzil” evreninden “te'vil” evrenine geçişle birlikte ortaya çıkmaya başlamıştır. Nüzul ortamından gittikçe uzaklaşılması, dil selikasının bozulmaya başlaması, lafız eksenli okumalar ve mezheplerin ortaya çıkıp herkesin kendi mezhebine, ideolojisine göre Kur'an'ı yorum-

³⁰ Maturidi, *Te'vilatu'l-Kur'an*, VI, s. 508-509.

laması gibi etkenler Kur'an'ın, "Hz. Peygamber'in ilave açıklamaları olmadan anlaşılabilir" şeklindeki düşüncelerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Ayrıca mücmel, müşkil gibi kavramlar, ilk dönemlerde mevcut değildi. Çünkü sahabenin zihninde ayetlerle ilgili müşkil ve mücmel yoktu, kendi doğal dil selikaları ile mesajı anlama şansına sahiptiler. Bu kavramlar, Kur'an'ın nüzulünden yüzyıllar sonra hasıl olan ihtiyaçlara cevap vermek için gösterilen ilmi çabaların ürünü olup, nüzulü döneminde Kur'an'ın anlaşılmadığını ispat için kullanılamayacağını düşünüyoruz. O dönemde "fehmü'l-Kur'an" şeklinde bir kavramın bulunmadığını biliyoruz. Malum olduğu üzere bu kavram son derece yenidir. Bunun yerine o dönemlerde "tedebbürü'l-Kur'an" kavramının mevcut olması, onların Kur'an'ı anladığını, fakat tedebbür boyutunda farklılıklar olduğunu göstermektedir.³¹ Dolayısıyla anlaşılması ve üzerinde düşünülmesi için gönderilen bir mesajın kapalı ve anlaşılabilir olması mümkün görünmemektedir.

Yukarıda görüşlerini verdiğimiz Şafiî, görebildiğimiz kadarıyla, ilk olarak "Hz. Peygamber'in, Kur'an'ın mücmelini beyan etmesidir" şeklinde yaptığı tanım ile beyan kelimesinde hem anlam kayması³² meydana getirmiş, hem de kelimeyi kavramlaştırarak ilmi bir terim seviyesine yükseltmiştir. Zira kendisinden önce böyle bir beyan tanımına rastlayamadık. Böylece Şafiî, sünnet temellendirmesini beyan kavramı üzerine inşa etmiştir, diyebiliriz. Şafiî'yi Kur'an'ın bir kısmında kapalı olduğu düşüncesine sevk eden amil, sünnetin de vahiy kaynaklı olduğunu savunması olmalıdır. Şafiî "el-Ümm" adlı eserinde şöyle söyler: "Mücmel lafzın kapalılığını gideren, net olmayan anlamı herkes tarafından bilinir duruma getiren açıklayıcı cümle de, mücmel lafız gibi vahiydir. Bunun da Allah'tan alınmış olduğunu söyleyebiliriz. 'Peki, neye dayanarak bunun böyle olduğunu söylüyorsunuz?' dersiniz, deriz ki; öz (mücmel) olarak bildi-

³¹ Fethi Ahmet Polat, *Tefsir Araştırmalarında Yöntem Sorunları II*, Aybil Yayınları, Kon-ya, 2014, s. 289.

³² Beyan ile ilgili sözlüklerdeki kırımlara dair "Kur'an-ı Kerim'de Beyan Kavramı ve Hz. Peygamber'in Tebyin Görevi" adlı yüksek lisans tezine müracaat edilebilir. Ayrıca, anlam kayması ile ilgili diğer Kur'anî kavramlarla ilgili çalışmalar için bkz. Ömer Özsoy, *Sünnetullah: Bir Kur'an İfadesinin Kavramlaşması*, Fecr Yayınevi, Ankara, 1999; Ömer Aydın, *Kur'an-ı Kerim'de İman Ahlak İlişkisi*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2007; Esra İnci, "Kur'an'da Efdaliyet Düşüncesi", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 2013.

rilmesi açısından Allah'tan; tefsiri de Nebisine itaati farz kılması açısından yine Allah'tan kabul edilir.”³³

Nahl 44. ayetle ilgili son olarak, yukarıda görüşlerini verdiğimiz Mevdudi'nin söylediklerini de değerlendirmek istiyoruz. Mevdudi'nin cümlelerinde birkaç problem göze çarpmaktadır. Kur'an bütünlüğü içerisinde, beyan kavramının anlam alanının, doğru tespit edilmemiş olabileceğini zannediyoruz. Çünkü söz konusu ayetlerin bağlamları dikkate alınarak ve diğer ayetlerle ilişkisi hesaba katılarak incelendiğinde, Allah'ın beyanı ile peygamberlerin beyanlarının farklı anlamlara geldiği görülecektir. Hem Allah, hem Resul'ü için, “beyanda bulunmuşlardır” denilemez. Biri Hâlık diğeri mahlûktur. Üstelik hem kendisi apaçık olan hem de Allah tarafından tafsilatlı bir şekilde açıklandığı söylenen³⁴ Kur'an'ın neresi, niçin açıklanacaktır? Beyan olanın ayrı bir beyana ihtiyacı olmayacağı açıktır. Biz bütün bunları söylerken ne Hz. Peygamber'i ne de O'nun tatbikatını yok saymadığımızı belirtmek isteriz. Nitekim Resul, hem güzel bir örnek (Ahzab 33/21) hem de hakikatin tanığıdır (Ahzab 33/45-46). Resul, vahyin ilk muhatabı ve ilk mükellefi olması nedeniyle çok önemlidir. Vahiy önce O'nun zihnini inşa etmiş, sonra O'nun vesilesiyle çevresindekilerin inşasını gerçekleştirmiştir. Açıklayan Allah, elçinin görevi ise, açıklananı, gizlemeden olduğu gibi anlatmak ve uygulamaktır. Üstelik vahy-i ilahi sadece Hz. Muhammed'e (a.s.) inmemiştir. Allah kelimasını her zaman elçileri vasıtasıyla kullarına ulaştırmıştır. Hicaz bölgesine de bu ilahi kelam, Hz. Muhammed (a.s.) vasıtasıyla iletilmiştir. Ayrıca Kur'an-ı Kerim, en küçük bir değişikliğe uğramadan, tahrif edilmeksizin, büyük çabalarla korunarak sübutu kesin bir şekilde günümüze kadar geldiği için, yeni bir ilahi kelama da gerek kalmamaktadır. Dolayısıyla Hz. Peygambere beyanı hasreden, açıklamalarını da Kur'an'la denk olarak değerlendiren Mevdudi'nin, “Hz. Peygamber'in açıklayıcı vasfı devre dışı bırakılırsa Kur'an'ın da anlamı kalmaz, o halde yeni bir ilahi kelama kapı açılır” cümlesine karşılık bunları söylemekle iktifa ediyoruz.

Yine “Tebyin” kelimesinin, “Kitap'ta indirilenleri olduğu gibi ortaya koymak, gizlememek” anlamına gelen Bakara suresinin 159. ve 160. ayetleri şöyledir:

³³ eş-Şafîî, *el-Ümm*, Daru'l-Marife, Beyrut, t.y., VII, s. 298.

³⁴ Hud, 11/1

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ
إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُّوا فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

“Bakın, katımızdan indirdiğimiz hakikatin ve rehberliğin delilini ilahi kelam aracılığıyla insanlığın önüne koyduktan sonra onu gizleyip örtbas edenlere gelince: işte onlardır Allah'ın lanet edeceği ve onlardır yargılama yeteneğine sahip herkesin de lanet yağdıracağı. Ancak, tövbe edenler, kendilerini düzeltenler ve (tebliğ edilen) hakikati duyuranlar bunun dışındadır: Onların tövbesini kabul edeceğim; zira yalnız Benim tövbeleri kabul eden, rahmet dağıtan.” (Bakara 2/159-160)

Tebyin şeklindeki kullanım Kur'an'da, Ehl-i Kitab'a nispet edilecek, Allah'ın yaptığı açıklamaları insanlara “tebyin etmeleri” şeklinde, kendilerinden alınan misakın hatırlatılması ve bu ahde vefa göstermeyip Allah tarafından açık bir şekilde indirilenleri, insanlardan gizleyenlerden bahsedilirken de görülür:

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُنَيِّيَنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَبَيَّسَ مَا يَشْتَرُونَ

db | 287

“Allah, geçmişte kendilerine vahiy verilenlere, “Bunu insanlara açıklayın ve ondan hiçbir şeyi gizlemeyin!” (buyurduğunda, bunu yapacaklarına) dair onlardan güçlü bir taahhüt almıştı: Ama onlar bu taahhütlerini kulak arkasına attılar ve küçük bir kazançla değiştirdiler: Ne kötü bir alışverişti bu!” (Al-i İmran 3/187)

İlk dönem müfessirlerinden İbn Ebi'z-Zemenin (399/1009) bu ayetle ilgili şu yorumu yapmaktadır: “Allah Ehl-i Kitab'ın bilginlerinden, insanlara kitabı olduğu gibi gizlemeden açıklayacaklarına dair söz almıştı. Kitaplarında Hz. Muhammed'in ve son din İslam'ın bilgileri vardı. Ama onlar kendi elleriyle kitaplar yazdılar ve Allah'ın kitabını tahrif ettiler.”³⁵ Ehl-i Kitab'ın kitaplarında olan hakikatleri gizlemeleriyle ilgili bir diğer ayet ise şöyledir:

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ

“Ey Kitab-ı Mukaddes'in izleyicileri! Şimdi size, (kendi kendinizden) gizlediğiniz Kitab'ın birçoğunu açıklamak ve bir kısmını da ba-

³⁵ Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah İbn Ebi'z-Zemenin, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-aziz*, tahk.: Ebû Abdullah Huseyn b. Akâşe, Muhammed b. Mustafa el-Kenz, el-Farugu'l-Hadise, Kahire, 2002, I, s. 339.

ğışlamak amacıyla Elçimiz gelmiştir. Şimdi Allah'tan size bir ışık ve apaçık bir ilahi kelam ulaşmıştır.” (Maide 5/15)

İbn Ebi'z-Zemenin yine bu ayet için tefsirinde, “Allah Hz. Muhammed'e, Ehl-i Kitab'ın tahrif ettikleri ve gizledikleri hakikatleri ortaya koymak için Kur'an'ı indirmiştir” yorumunu yapmıştır.³⁶

Nahl 44. ayetinde Resulullah'tan yapması istenen tebyin (beyan) ile yukarıdaki ayetlerde insanlardan istenen beyanın aynı olması gerekir. Ayetleri açıklayan Allah olduğuna göre, insanlara nispet edildiğinde “tebyin” ile kastedilen, Allah'ın açıkladıklarını insanlara “ne ise olduğu gibi gizlemeden açıkça ortaya koymak” anlamına gelmelidir.³⁷

Hz. Peygamber hayata veda ettiği zaman din adına ne varsa onları eksiksiz tebliğ etmiş ve kendisine ne bildirildiyse olduğu gibi aktarmış olmalıdır. Nitekim bu konuda Kur'an'ın, “Artık dinin tamamı erdirilmiş olduğunu,”³⁸ söylemesi, Hz. Peygamber'in de: “Allah'ın size emretmiş olduğu her şeyi eksiksiz size emrettim; Allah'ın size yasaklamış olduğu her şeyi de eksiksiz size yasakladım.”³⁹ şeklinde buyurması vahyi gizlemeden, eklemekten, eksiltmeden, değiştirmeden, kendisine indirileni olduğu gibi aktardığını ve risalet vazifesini tam hakkıyla yerine getirdiğini gösterir.

Hz. Muhammed'in (a.s.) beyanının, kalbine ilka olunan vahyi gizlemeden olduğu gibi dışa vurması anlamına geldiğini ve risaletiyle ilgili hiçbir şeyi gizlemediğini açıklamış bulunuyoruz. Şimdide Peygamberler şahsında bütün insanlara hitaben söylenen “gizlemeden anlat” vurgusunun nüzul ortamında ne anlama geldiğine değinmek istiyoruz.

Mekke'deki hem Araplara hem Yahudilere hitap eden En'am suresi 91. ayet Yahudilerin Musa'nın kitabını, bir kısmını diğer insanlardan saklayacak şekilde yazmakla suçlandığına işaret etmektedir: ⁴⁰“Allah'ı, şanına yaraşır bir şekilde tanıyamadılar, zira dediler ki: “Allah insana bir şey indirmedir”. De ki: “Öyleyse Musa'nın insanlara nur ve yol gösterici olarak getirdiği ve sizlerin parça parça kâğıtlar halinde yazıp (insanlara) gösterdiğiniz, fakat çoğunu gizlediğiniz

³⁶ İbnEbi'z-Zemenin, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-aziz*, II, s. 17.

³⁷ Orum, *Kur'an'ı Anlama Usulü*, s. 231.

³⁸ Maide, 5/3.

³⁹ eş-Şafi, *er-Risale*, s. 382.

⁴⁰ Fazlur Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, Çev. Alparslan Açıkgenç, Ankara Okulu, Ankara, 2012, s. 230.

ve ne sizin ne de babalarınızın bilmediği şeyleri sizlere ders veren Kitabı kim indirdi?” “Allah, (onu gönderdi)” de ve sonra bırak onları, daldıkları bataklıkta oynaya dursunlar.” (En’am 6/91) Ayrıca bu ayet, Kitab-ı Mukaddes’in ihtiva ettiği manevi/ahlaki hakikatleri takdir eder görünmelerine rağmen bizzat kendi hayatlarının bu hakikatlerden uzak olduğu gerçeğini kendi kendilerinden gizlemelerinden bahsetmektedir.⁴¹ Elçilerin getirdiği ilahi hakikatleri görmezden gelmek de bir nevi gizlemedir. Hz. Muhammed (a.s.), bu gizlenen hakikatleri ortaya çıkarıp hatırlatmak için gelmiş ve kalbine ilka olunan vahy-i ilahi ile hakikatin sesi olmuştur.

Kur’an-ı Kerim nasıl önceki kitapları tasdik ediyorsa, Tevrat ve İncil Hz. Muhammed’in (a.s.) geleceğini haber vermiştir.⁴² Ama bu haber Ehl-i Kitap tarafından gizlenmiştir. Halbuki onu kendi oğulları gibi tanıdıklarını En’am 20. ayetten anlıyoruz: “*Daha önce vahiy verdiklerimiz, bunu, kendi çocuklarını tanıdıklar gibi tanırlar; ama (onlar arasından) kendilerine yazık edenler (var ya), işte onlardır inanmayı reddedenler.*” (En’am 6/60)⁴³

Son olarak “gizleme” hakkında şunları söyleyebiliriz: “Ketm ve ihfa” kelimelerinin beyan kavramı ile aynı ayette yer aldığı Bakara 159. Âl-i İmran 187. ve Maide 15. ayetlerde, Kitab-ı Mukaddes izleyicilerinin semavi kitaplarına karşı uyguladıkları menfi davranışlar kınanmakta, onların kitaplarının bir kısmını gizledikleri haber verilmektedir. İşte bir ilahi beyan olan Kur’an-ı Kerim’de Allah, tahrife karşı muhatapları uyarmakta ve diğer kitapların başına gelenlerin Kur’an vahyinin de başına gelmemesi için, ayetlerini çarpıtmadan, gizlemeden, kaynağından geldiği gibi duyurmanın ve anlatmanın gerekliliğine işaret etmektedir. İlahi kelamı indirdiği şekliyle arı duru anlatmak mü’minlerin de vazifesidir. Bu ayetlerin muhatabı, Hz. Peygamber şahsında bütün mü’minlerdir. Ehl-i Kitap mensuplarının yaptığı tahrif, gizleme, tebdil, tağyir vb. davranışların, Kur’an muhatapları tarafından yapılmaması emredilmektedir. Burada, Kur’an’ın zaten Allah’ın koruması altında olduğuna dair itirazlara şu şekilde cevap verilebilir: Allah Hicr suresi 9. ayette “*Kur’an’ı Biz indirdik, Biz koruyacağız*” demektedir, fakat bu ifadeler Kur’ani üslupla anlatılmaktadır. Bu ayet, vahyin muhataplarına bildirilinceye kadar korunacağına işaret etmektedir. Bildirildikten sonra, Sünnetullah’a

⁴¹ Esed, *Kur’an Mesajı*, s. 314.

⁴² Maturidi, *Te’vilatu’l-Kur’an*, IX, s. 231.

⁴³ Ayrıca bkz. Bakara, 2/146.

aykırı bir korumadan bahsedilmemektedir. Elbette Allah'ın yeryüzüne dair Kur'an'ı koruması kulları vasıtasıyla olacaktır. Çünkü beşeri fiillerin Allah'a isnadı Kur'an-ı Kerim'in bir üslup özelliğidir. Dolayısıyla Kur'an muhatapları, kitaplarını tahrif etmeden, değiştirmeden, eklemekten, gizlemekten, olduğu gibi muhafaza ve tebyin etmek durumundadırlar.

Peygamberlerin beyanı ile ilgili bir diğer ayet Maide suresi 19. ayettir:

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَى فَنَرَةٍ مِّنَ الرُّسُلِ أَن تَقُولُوا مَا جَاءَنَا مِن بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Ey Kitab-ı Mukaddes’in izleyicileri! Hiçbir peygamberin gelmediği uzun bir aradan sonra, size (hakikati) bildiren bu Elçimiz gönderildi ki “Bize ne bir müjdeci, ne de uyarıcı gelmedi” demeyesiniz: işte size bir müjdeci ve uyarıcı geldi, çünkü Allah dilediğini yapmaya kadir.” (Maide 5/19)

290 | db

Görüldüğü gibi Kur'an'da beyan/tebyin ifadesi Allah'a nispet edildiğinde “açıklama” peygamberlere nispet edildiğinde de “Allah'ın yapmış olduğu açıklamayı, ne ise olduğu gibi ortaya koyma” anlamına gelir. Beyan'ın Kur'an'da Allah'a ve insana nispetindeki bu anlam farkı önemlidir. Bu fark, konuyla ilgili ayetlerin bağlamlarıyla ve Kur'an bütünlüğü içerisinde okunmasının bir neticesidir. Peygamberlerin beyanına dair incelediğimiz ayetlerin hiç birinin bağlamına,⁴⁴ “tefsir etme” anlamı uygun düşmemiştir. Kur'an'ın pek çok yerinde, ayetleri beyan ve tafsil edenin Allah olduğunun bildirilmesi,⁴⁵ Kitab'ın “mübin” olarak vasıflandırılması, insanların ancak kendilerine açıklama yapılan şeylerden sorumlu tutulabileceklerinin bildirilmesi,⁴⁶ beyanda bulunabilmeleri için insanlara kendi dillerini konuşan peygamberlerin gönderilmesi⁴⁷ ve günahkarların yolunun belli olması için ayetlerin tafsil edildiğinin bildirilmesi,⁴⁸ beyanın insanlara nisbet edildiğinde “Kur'an'da olanın ortaya konulması” anlamını gerektirir.⁴⁹

⁴⁴ Peygamberler'in beyanı ile ilgili diğer ayetler: Zuhuruf, 43/63; İbrahim, 14/4.

⁴⁵ En'am, 6/55, 97, 98, 114, 126; A'raf, 7/32, 52, 174; Tevbe, 9/11; Yunus, 10/5, 24, 37; Hud, 11/1; Yusuf, 12/111; Ra'd, 13/2; Rum, 30/28; Fussilet, 41/3.

⁴⁶ Tevbe, 9/115.

⁴⁷ İbrahim, 14/4.

⁴⁸ En'am, 6/55.

⁴⁹ Orum, *Kur'an'ı Anlama Usulü*, s. 232.

Yine tespitlerimize göre bizim tefsir geleneğimizde, *b-y-n* kökünün “ortaya koymak” anlamı genellikle göz ardı edilmiştir. Kur’an dışı vahiyle⁵⁰ bağlantı kurmak için olsa gerek gelen vahyi kapalı bir obje olarak algılayarak *beyan* ifadesini, “Hz. Peygamber’in açıklaması” olarak tanımlamışlardır. Oysa *b-y-n* kökünden gelen kelimeler zaten gelen vahyin apaçık olduğunu, kapalı, anlaşılmayan, gizemli bir yanının bulunmadığını vurgulamak için Kur’an’da yer almaktadırlar.⁵¹

“Hz. Peygamber açıklamasaydı anlaşılamazdı”, diye iddia edilen⁵² üç ayeti örnek vermek istiyoruz. Bu ayetler, En’am 82. Bakara 187. ve Abese 31. ayetleridir.

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ

“İmana ermiş olan ve zulüm işleyerek imanlarını karartmayanlar, işte onlardır güven içinde olacak olanlar, çünkü doğru yolu bulanlar onlardır! dedi.” (En’am 7/82)

İddiaya göre bu ayet indiğinde sahabe “hangimiz nefesine zulmetmez ki?” şeklinde Hz. Peygamber’e sormuş, O da, buradaki “zulm” kelimesinin “şirk” anlamına geldiğini açıklamış ve “لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ” Lokman 31/13 ayetini delil göstermiştir.⁵³

En’am 82. ayetin öncesi, Hz. İbrahim’in şirk ile mücadelesini anlatmaktadır. Dolayısıyla ayet, bağlamı ile okunduğunda şirk vurgusu dikkat çekmekte ve buradaki “zulm”ün “şirk” anlamına geldiği anlaşılmaktadır. Bugün bile bağlamından yola çıkarak bu ayeti anlayabiliyorsak, nüzul döneminde anlaşılmadığını söylemek isabetli bir yaklaşım olmasa gerektir. Dolayısıyla bu ayet için, ‘Hz. Peygamber açıklamadan anlaşılamazdı’ demek mümkün görünmemektedir.

وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَبَيِّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ

“...Ve gecenin karanlığından tanyerinin aydınlığı fark edilinceye kadar yiyip içebilirsiniz...” (Bakara 2/187)

Aynı şekilde Bakara 187. ayetin bu kısmı inince, Adiy b. Hatim Hz. Muhammed’e (a.s.) gelerek: “Ya Resulallah, geceyi gündüzden

⁵⁰ Kur’an Dışı Vahiy meselesiyle ilgili “Kur’an-ı Kerim’de Beyan Kavramı ve Hz. Peygamber’in Tebyin Görevi” adlı yüksek lisans tezine müracat edilebilir.

⁵¹ Mehmet Yaşar Soyalan, *Vahiy Savunması*, Ağaç Yayınları, İstanbul, 2008, s. 133.

⁵² Harun Ögmüş, *Muhadarat fi ulumi’l-Kur’an ve tarihi’t-tefsir*, İfav Yayınları, İstanbul, 2014, s. 102.

⁵³ Taberi, *Camiu’l-beyan*, V, s. 41.

ayırmak için yastığın altına biri siyah biri beyaz iki iplik koyuyorum” dedi. Hz. Peygamber’de ona: “O ancak gecenin karanlığıyla gündüzün aydınlığıdır” buyurmuşlardır.⁵⁴

Bütün Arap dilbilimcilerine göre, “siyah çizgi” (el-haytu’l-esved) ibaresi, “gecenin karanlığı”nı; el-haytân (“iki çizgi” veya “iki hat”) ibaresi ise “gece ve gündüz”ü gösterir.⁵⁵ Üstelik ayetteki (من الفجر) kelimesi de anlamı açık şekilde ortaya koymaktadır. Zaten o dönemin dil ve kültürünü kullanan Kur’an’ın, yine onların kelime ve terkipleriyle, zihinlere yaklaştırarak mesajını sunduğu düşünülürse, o günkü muhatapların bu ayeti anlamaması diye bir durum söz konusu olamaz. Kaldı ki o günkü muhatapların içinde de algı seviyesi düşük insanların olması muhtemeldir. Bir kaç kişinin algısı zayıf diye, ‘Kur’an indiği dönemde anlaşılamıyordu’ demenin izahı güçtür.

Diğeri ise. Abese suresi 31. ayettir:

مَنَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ فَآكِمَهَا وَأَبَا

292 | db

“Meyveler ve otlar, sizin için ve hayvanlarınızın beslenmesi için.” (Abese 80/31, 32)

Rivayete göre Hz. Ömer, Abese suresini okurken 31. ayete gelince, buradaki “فأكمها” kelimesini anladık ama “أبَا” kelimesi nedir? diyerek bu kelimenin hangi anlama geldiğini anlamadığını söylemiştir.⁵⁶ Oysa devamındaki ayet yani bağlam, “Sizin için ve hayvanlarınızın beslenmesi için” diyerek, “أبَا” kelimesinin hayvanların yiyeceği olduğunu açıklamıştır.

Yine Kur’an’da yeterli açıklama bulunmadığı gerekçesiyle, namazın rekatları, vakitleri, abdest, hac, oruç, zekat vb. ibadetlerin Hz. Peygamber’in açıklamaları olmadan anlaşılamayacağı iddia edilmektedir.⁵⁷ Bu ifadeler ilk anda insana anlamlı bir sözmüş gibi gelmekte ancak, Kur’an’ın bütünü, ibadetlerin ve Kur’an ahkâmının o dönem ve önceki kültürlerle ilişkisini hesaba kattığımızda, Kur’an’ın sürekli olarak önceki kültürlerle vurgu yaptığını göz önünde bulundurduğumuzda bu sözlerin, Kur’an’dan ve Kur’an’ın indiği dönemin kültüründen bağımsız olarak söylenmiş sözler olduğu fark

⁵⁴ Taberi, *Camiu’l-beyan*, II, s. 151.

⁵⁵ İbn Manzûr, *Lisanu’l-arab*, IV, s. 261.

⁵⁶ Taberi, *Camiu’l-beyan*, XI, s. 389.

⁵⁷ Şatibi, *el-Muvafakat*, III, s. 230, 273; Subhi es-Salih, *Ulumu’l-hadis*, s. 294; Usmani, *Sünnetin Bağlayıcılığı*, s. 56; Demirci, **a.g.e.**, s. 58.

edilmektedir.⁵⁸ Vahyin bütünlüğü ve önceki şeriatların devamlılığı ilkesi dikkate alınmadığı için birçok husus yanlış anlaşılmıştır. Sanki Resulullah ilk İslam peygamberi, bizlerin de ilk Müslüman ümmet olduğumuz düşünülmüş ve İslam'ın yaklaşık 15 asır önce sıfırdan ortaya çıkan bir din olduğu, tüm şeriatın da ilk kez Kur'an ile indirildiği zannedilmiştir.⁵⁹ Halbuki İslam, ilk peygamberle başlamış ve son peygamber Hz. Muhammed'le kemale ermiş bir süreçtir. İbadetleri Hz. Muhammed döneminden başlatmak, insan tabiatıyla ve din olgusuyla bağdaşmamaktadır.⁶⁰

Söz konusu ibadetler ilk kez Kur'an ile farz kılınmış değildir. Cahiliye dönemi insanları önceki şeriatlardan tevarüs olunan bu ibadet şekillerine sahip bulunuyorlardı.⁶¹ Son Peygamber'e vahyedilenlerle önceki peygamberlere vahyedilenler arasında hiçbir fark yoktur. Allah önceki ümmetlere şeriat kıldığı şeyleri bize de şeriat/din kılmıştır:

“(Allah) Nuh’a buyurduğu şeyleri sizin için de din/şeriat buyurmuştur.” (Şura 42/13)

“Muhakkak biz Nuh’a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik (onlara ne vahyettik ise sana da aynısını vahyettik). İbrahim’e, İsmail’e, İshak’a, Yakub’a, torunlarına, İsa’ya, Eyyub’a, Yunus’a, Harun’a ve Süleyman’a da vahyettik. Davud’a da Zebur’u verdik.” (Nisa 4/163)

“(Ey Resul) Sana söylenen, senden önceki Resul'lere söylenmiş olandan başka bir şey değildir.” (Fussilet 41/43)

Kur'an'da her şeyin detaylı olarak yer almadığı malumdur. Vahyin düzenlemeye bulunmadığı hususlarda, peygamberimiz ya önceki şeriatlara yada kendi ictihadına göre hareket etmiştir. Ayrıca Allah'ın Resul'ü her şeyi yeni ve ilk defa getirdiği gibi bir iddia içinde değildir. Kur'an bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“De ki: ben Peygamberler içinden bir türedi değilim, (peygamberlerin ilki değilim. Bu işi ilk defa ben yapmıyorum, bunları ilk ben söylemiyorum, bunları ilk defa ben getirmiyorum) bana ve size ne

⁵⁸ Soyalan, *Vahiy Savunması*, s. 369.

⁵⁹ Zeki Bayraktar, *Kur'an ve Sünnet Ama Hangi Sünnet*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, s. 177.

⁶⁰ Hasan Elik, *İnsan Eksenli Din*, İfav Yayınları, İstanbul, 2012, s. 92.

⁶¹ Mustafa Öztürk, *Cahiliyeden İslamiyet'e Kadın*, Ankara Okulu, Ankara, 2015, s. 15.

yapılacağını da bilmiyorum, yalnız bana gönderilen vahye tabi oluyorum, ben başka değil, açık bir uyarıcıyım.” (Ahkaf 46/9)

Dolayısıyla Kur'an'ın önerdiği ibadetler de insanların ilk defa duydukları, ne olduğu ve nasıl uygulanacağı konusunda fikir sahibi olmadıkları şeyler değildi. Nitekim Hz. İsa'nın: “Allah sağ olduğum sürece bana namazı ve zekatı emretti” dediği, Meryem suresinin 31. ayetinde anlatılmaktadır. Aynı surenin 55. ayetinde Hz. İsmail'in, ailesine namazı ve zekatı emrettiği bildirilmektedir. Yine Maide 12. ayette Yahudilerin de namazından bahsedilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de bütün peygamberlerin, kavimlerine aynı esasları yani Allah'a kulluğu, salih ameli ve ahirete inanmayı öğütledikleri tekrar tekrar vurgulanmaktadır. Bu da gösteriyor ki bu ibadetler, sadece son dine mahsus değil, bütün ilahi dinlerde mevcut idi.

“Mefatihul-Gayb”da, Kevser suresinin tefsirinde şu rivayetler yer almaktadır: “Araplar namaz kılar, kurban keserlerdi. Ama bunları putlar için yaparlardı. Ondan dolayı Peygamber'e Allah'tan başkası için değil, sırf Allah için namaz kılıp kurban kesmesi emredildi.” Ebu Müslim el-İsfehani de (ö. 322/934) Kevser suresindeki: “فصل” “fesalli: namaz kıl” emri ile beş vakit namaz kastedilmiştir. Fakat namazın nasıl kılınacağı anlatılmamıştır. Çünkü namazın nasıl kılınacağı bilinmekte idi”⁶² demiştir.

Barnabas İncil'inin orijinalini inceleme fırsatı bulan Mevdudi, Barnabas İncil'inde sık sık namazdan bahsedildiğini ve bu namazların, Müslümanların bildiği sabah, öğle, ikindi, akşam, yatsı ve teheccüd namazları olduğunu, ayrıca her namazdan önce abdest aldıklarını söylemektedir.⁶³ Ârâmice'deki “Selota” kelimesiyle, Süryani ve Nebati dillerindeki “Masgeda” kelimesi, Hristiyanlığın namazla ilgisini göstermektedir.⁶⁴ Tevrat'ta da namazdan önce abdest alındığı ve kibleye yöneldikleri, bu namazın kıyam, rüku ve secde-den oluştuğu, namazın içinde Tevrat'tan bölümler okunduğu zikredilmektedir.⁶⁵

Alusi, (ö. 1342/1924) İslam öncesi Arapların, Amr b. Luhay el-Huzai ortaya çıkmadan önce usul, furu' ve ahkamda Hz. İbrahim ve

⁶² Ebû Abdullah Fahreddin Muhammed b. Ömer Fahreddin er-Razi, *Mefatihul-Gayb*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1990, XXXII, s. 122.

⁶³ Mevdudi, *Tevhid Mücadelesi*, s. 111.

⁶⁴ A. J. Wensick, “Salât mad.”, *İslam Ansiklopedisi*, MEB Yayınları, 1997, X, s. 112.

⁶⁵ Hakan Uğur, “Eski Ahid'deki “Dua” Kavramının Kur'an'daki “Salât” Kavramıyla İlişkisi”, *Ç.Ü.İ.F.D.*, C: 8, Temmuz-Aralık 2008, s. 2.

Hız. İsmail'in şeriatı üzere olduklarını namaz, oruç, hac, zekat, sıla-i rahim, güzel ameller ve yüce ahlaki değerleri ifa ettiklerini, bozulmanın daha sonra ortaya çıktığını belirtmektedir.⁶⁶

Yine İbn Aşur, ilk inen ayetlerin bulunduğı Alak suresindeki “Hiç düşündün mü şu engellemeye kalkışanı (Allah'ın) bir kulu(nu) namazdan.”⁶⁷ ayetleri hakkında, Ebû Cehil'in Hz. Muhammed'i (a.s) Mescid-i Haram'da namaz kılariken, sözle tehdit edip engellemeye çalıştığını nakletmektedir. İbn Aşur bu ayetten hareketle Hz. Peygamber'in, hem risalet öncesi hem de vahyin ilk yıllarında, namaz kıldığını sonucunu çıkarmaktadır.⁶⁸

Bütün bunlar Hz. Peygamber ve ashabının Haniflikten tevarüs olunan ya da Ehl-i Kitab'dan bazılarının kıldığını şekilde namaz kıldığını ihsas ettirmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim, Hz. İbrahim'in kıyam, rüku ve secde rükünlerini içeren namaz ibadetini ifa ettiğine işaret etmektedir: “Bana hiçbir şeyi ortak koşma, tavaf edenler, orada kıyama duranlar, rüku edenler ve secdeye varanlar için evimi temiz tut, diye İbrahim'i Kabe'nin yanına yerleştirmiştik.” (Hac 22/26) Kaynakların bildirdiğine göre, Hz. İbrahim ve İsmail, dört bir yandan gelen mü'minlerle birlikte Terviye Günü (Zilhiccenin sekizinci günü) Mina'ya gelmişler, cemaat halinde öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kılmışlardır.⁶⁹

Ayrıca Kur'an'da salât kelimesinin marife olarak gelmesi, dil açısından bilinmeyen bir şey olmadığını gösterir. Kur'an, sadece bilinen salâtın ikame edilmesinden (diriltilmesinden, ayağa kaldırılmasından) bahseder. Namaz bilinmekle beraber, elbette Hz. Peygamber namazın içinde okunacak sureleri ve detayları Kur'an'dan çıkarmış ve uygulamıştır. Hiç şüphesiz bilinen bir şeyi Kur'an'dan anladığı şekilde uygulamak ile, hiç bilinmeyen, anlaşılmayan bir konuyu göstermek ve tefsir etmek aynı değildir.

Hız. Peygamber'in Kur'an'ı tefsir etme meselesiyle ilgili olarak, Hız. Aişe'den “Hz. Peygamber, Kur'an'dan sadece birkaç sayılı yeri tefsir etmiştir”⁷⁰ rivayeti ve hadis kitaplarında tefsir bölümlerinin

⁶⁶ MahmudŞükri el-Bağdadi el-Alusi, *Buluğu'l-ereb fi ma'rifeti ahvali'l-'Arab*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, t.y., II, s. 194-195.

⁶⁷ Alak, 96/9, 10.

⁶⁸ İbnAşur, *Tefsiru't-tahrir ve't-tenvir*, XV, s. 446.

⁶⁹ Muhammed b. Yesar el-Matlabi el-Medeni İbn İshak, *es-Siretü'n-nebeviyye*, tahk.: AhmedFerid el-Mezidi, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2009, s. 147-148.

⁷⁰ Muhammed Hüseyin ez-Zehebî, *et-Tefsir ve'l-müfessirun*, AvandDanesh, y.y.,t.y.,I, s. 37.

gayet az oluşu, Kur'an'ın sahabe tarafından anlaşıldığı ve tefsirine ihtiyaç duyulmadığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca bazı müfessirler, ayetlerin altına tarih olarak da tutmayan, ayetle alakası olmayan rivayetleri yerleştirdiyse bundan 'Hz. Peygamber Kur'an'ı tefsir etmiştir' anlamının çıkarılabileceğini söylemek güçtür.

Bu konuda Yine İbn Abbas sahabenin Resulullah'a çok az soru sorduğunu söyleyerek konuyla ilgili şunları söylemiştir: "Resulullah'ın ashabından daha hayırlısını görmedim, vefat edinceye kadar ona sadece on üç mesele sormuşlardır; sorduklarının hepsi de Kur'an'da yer almaktadır. *"Sana haram ayı ve o ayda savaşmayı soruyorlar. De ki: O ayda savaş büyük günahdır."*(Neml27/17) *"Sana aybaşı halini soruyorlar."*(Bakara 2/222) ayetleri gibi.⁷¹ Bu ayetler, gerektiğinde sorulan sorulara Allah'ın bizzat kendisinin cevap verdiğinin en güzel örneklerinden biridir. Zira Kur'an, uzun bir sürede, okuma yazma bilme oranı son derece düşük olan ümmi bir topluma, salt bir zihni egzersiz yaptırmak için değil, fakat bütüncül bir dünya görüşü ve buna paralel düzeyde davranış kalıpları kazandırmak için, olgudan nassa, nasdan olguya şeklinde gerçekleşen ve aşamalı olarak yapılmış bir konuşma metnidir. Durum böyle iken, sahabenin ilahi kelamı anlamadıklarını ve tefsire ihtiyaçları olduğunu söylemek, vakıya uygun düşmemektedir. Bazı bedevilerin ayetleri anlamlandırmadaki ve içselleştirmedeki eksikleri ise, mesajın anlaşılmadığını göstermese gerektir. Zira anlama ve anlamlandırma farklıdır. Üstelik bazı ayetlerden⁷²sadece Hz. Peygamber'in yakınındaki sahabenin değil, Ebu Cehil tayfasının da Kur'an'ı anladığı ortaya çıkmaktadır. Görüldüğü gibi ilahi kelamın, vahiy sürecinde anlaşılma gibi bir problemi yoktur. İlahi kelamın, vahiy sürecinde Allah tarafından açıklandığını, Hz. Peygamber'in de son vahiyden 60-70gün sonra vefat ettiğini göz önünde bulundurursak, bu kadar kısa süre içerisinde Kur'an'ı tefsir ettiği düşüncesi, son derece zayıf kalmaktadır.

Sonuç

Tespitlerimize göre Kur'an'da 257 defa geçen *beyan* ve türevleri⁷³daha çok Allah'a izafe edilmektedir. Doğrudan "Allah'ın açıklamaları" anlamında, *tebyin* olarak 29 ayette, *beyan* olarak 2 ayette

⁷¹ Şah Veliyyullahed- Dihlevî, *Huccetullahi'l-baliğa*, tahk.: Seyyid Sabık, Daru'l-Kütübî'l-Hadise, Kahire, t.y.,I, s. 297.

⁷² Şura, 42/13; Kasas, 28/57.

⁷³ Aynı kökten türeyen *Beyn* kelimesi, bu çalışmanın kapsamı dışındadır.

geçmektedir. Sadece 5ayette de peygamberlere, 2ayette ise Ehl-i Kitab'a izafe edilmektedir. Ayrıca yine Kur'an'da 119ayette geçen *mübin* kelimesinin çoğu, 52ayette geçen *beyyinat* kelimesi, 19ayette geçen *beyyine* kelimesinin çoğu, 3ayette geçen *mübeyyinat* kelimesi, yine 1'erayette geçen *tibyan* ve *müstebin* kelimeleri de açıklamaların Allah tarafından yapıldığına işaret etmektedir. Bütün bunlar gösteriyor ki, Kur'an'ı açıklamayı bizzat Allah kendi üzerine almıştır.

Araştırmalarımız neticesinde ayetlerden yola çıkarak, beyan yetkisinin sadece Allah'a mahsus olduğu, Allah'ın açıklamaları ile beşer olan peygamberlerin açıklamalarının aynileştirilemeyeceği tespit edilmiştir. *Beyan*, Allah'a izafe edildiğinde "açıklama" peygamberlere izafe edildiğinde ise "açıkça ortaya koyma" anlamına gelmektedir. Hatırlanmalıdır ki Kur'an, Allah'ın insanlara bir teklifi ve tehdididir. Teklifi de tehdidi de ortaya koymak Allah'a ait olduğu gibi, sonucunu da yine Allah verecektir. Peygamberlerin bu tehdit ve tekliflere ilavede bulunma hakları ve yetkileri olmaması gerekir. Zira Peygamberler, Allah'ın vekili değildir. (En'am 6/107) Elbette *Beyan*, Resul vasıtasıyla gerçekleşmiştir, fakat bu durum, Resul'ün vahiy karşısında pasif ve edilgen olması sonucunu değiştirmez. Bu meyanda Hz. Peygamber'in tebyin görevi, anlaşılmayan ayetleri tefsir etmek değil, "kalbine ilka olunan vahyi gizlemeden, değiştirmeden, eklemekten, ne ise olduğu gibi aktarması ve önceki şeriat mensuplarının ihtilaflarını (atalarından aktarıldığı için hakikatmış gibi yansıttıkları yanlışlarını ve tahrif ettikleri hususları) Kur'an ile ortaya koymasıdır. Bu sonuç, *b-y-n* kökünden türeyen kelimelerin geçtiği ayetleri, Kur'an bütünlüğünde ve bağlamlarını dikkate alarak okumanın neticesidir.

Bir anlamda "Hz. Peygamber'in tüm hayatı baştan başa tebyindir" denilebilir. Ancak bu tebyin, "anlaşılmayan ayetleri tefsir etmek" anlamında değil, kalbine ilka olunan vahyi aktüelleştirmesi ve uygulaması anlamındadır.

Kaynakça

- ABDÜLBAKİ, M. Fuad: *el-Mu'cemu'l-müfehreslielfazi'l-Kur'ani'l Kerim*, Daru'l-Kütübü'l-Mısriyye, Kahire, 1364.
- ALUSİ, Mahmud Şükri el-Bağdadi el-Alusi, *Buluğu'l-ereb fi ma'rifeti ahvali'l-'Arab*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, t.y.
- ANTERE, b. Şeddad b. Amr el-Absi: *Divanü Antere*, IV. Baskı, Matbaatu'l-Adab, Beyrut, 1893.

- ATES, Süleyman: *Kur'an Ansiklopedisi*, Kur'an Bilimleri Araştırma Vakfı Yay, İstanbul, "t.y".
- AYDIN, Ömer, *Kur'an-ı Kerim'de İman Ahlak İlişkisi*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2007.
- BAYRAKTAR, Zeki, *Kur'an ve Sünnet Ama Hangi Sünnet*, Süleymaniye Vakfı Yay, İstanbul, 2013.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi: *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Mealî Alisi ve Tefsiri*, Bilmen Basım ve Yayınevi, İstanbul, 1984.
- BUHARİ, Abdülaziz b. Ahmed el-Buhari: *Kesfü'l-esrar an Usulî'l Pezdevi*, tahk. Muhammed el-Mu'tasım Billah el-Bağdadi, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut, 1997.
- CESSAS, Ahmed b. Ali er-Razi el-Cessas: *Usulu'l-Fıkıh (el-Füsulfi'l-Usul)*, tahk. Uceyl Casım en-Nemşi, Mektebetu'l-İrşad, Kuveyt, 1994.
- CEVHERİ, Ebu Nasr İsmail b. Hammad el-Cevheri: *es-Sıhah Tacu'l-luğa ve sıhahu'l-Arabiyye*, Daru'l-Hadis, Kahire, 2009/1430.
- DEBUSİ, Ebû Zeyd Abdullah (Ubeydullah) b. Muhammed b. Ömer b. İsa ed-Debusi: *Takvimu'l-edille fi usulî'l-fıkıh*, tahk. Halil Muhyiddin el-Meys, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2001.
- DEMİRCİ, Muhsin: *Tefsir Tarihi*, İfav Yay, İstanbul, 2012.
- DERVEZE, Muhammed İzzet: *et-Tefsiru'l-hadis*, Dar'u İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, y.y., 1962.
- DİHLEVİ, Şah Veliyyullah ed-Dihlevi: *Huccetullahi'l-Baliğa*, tahk. Seyyid Sabık, Daru'l-Kütübi'l-Hadise, Kahire, t.y.
- DÜZENLİ, Yaşar: *Üslub ve Semantik Açısından Kur'an ve Şefa'at*, Pınar Yay, İstanbul, 2008.
- EBÜ ZEMENİN, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b.: *Tefsiru'l-Kur'ani'l-aziz*, tahk. Ebû Abdullah Huseyn b. Akaşe, Muhammed b. Mustafa el-Kenz, el-Farugu'l-Hadise, Kahire, 2002.
- EBÜ ZEHV Muhammed: *el-Hadis ve'l-muhaddisun*, el-Mektebetu't-Tevkifiyye, Mısır, 2013.
- EBU'S-SUUD, Muhammed b. Muhammed el-Amadi: *İrşadü'l-akli's-selim ila mezaya'l-Kur'ani'l-Kerim*, Darulİhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, 2010.
- EHDEB, Haldun el-Ehdeb: *Esbabu ihtilafî'l-muhaddisin*, ed-Daru's-Suudiyye, Cidde, 1987.
- ELİK, Hasan: *İnsan Eksenli Din*, İfav Yay, İstanbul, 2012.
- ESED, Muhammed: *Kur'an Mesajı*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2009.
- FAZLUR RAHMAN: *Ana Konularıyla Kur'an*, Çev. Alparslan Açıkgenç, Ankara Okulu, Ankara, 2012.
- FERAHİDİ, Halil b. Ahmed el-Ferahidi: *Kitabu'l-ayn*, tahk. Mehdi el-Mahzumi, İbrahim es-Samerrai, Tahran, 2004/1425.
- FERRA, İbnü'l-Ferra Muhammed b. Hüseyin EbûYa'la el-Ferra: *el-'Udde fi usulî'l-fıkıh*, tahk. Ahmed b. Ali Seyru'l-Mubarekî, el-Memleketu'l-Arabiyyetu's-Suudiyye, y.y., 1993.
- GAZALİ, EbûHamid Muhammed b. Muhammed et-Tusi: *İhyau ulumi'd-din*, Daru'l-M'arife, Beyrut, t.y.
- GELGEÇ, Sevim: *"Kur'an-ı Kerim'de Beyan Kavramı ve Hz. Peygamber'in Tebyin Görevi"* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015.
- İBN AŞUR, Muhammed Tahir: *Tefsiru't-tahrir ve't-tenvir*, b.y.,t.y.
- İBN ATİYYE, el-Endelusi: *el-Muharreru'l-veciz fi tefsiri'l-kitabi'l-aziz*, tahk. Abdusselam Abdüşşafi Muhammed, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1993.
- İBN FARİS, EbûHüseyinAhmed b. Zekerriyya: *Mekayisu'l-luğa*, Daru'l-Hadis, Kahire, 2008.
- İBN İSHAK, Muhammed b. Yesar el-Matlabi el-Medeni: *es-Siretü'n-nebeviyye*, tahk. Ahmed Ferid el-Mezidi, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2009.
- İBN KESİR, Ebu'lFida İsmail b. Ömer: *Tefsiru'l-Kur'ani'l-azim*, thk. Sami b. Muhammed es-Selame, DaruTaybe, Riyad 1997.
- İBN MANZUR, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensari: *Lisanu'l-Arab*, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, 1997.

- İBN TEYMİYYE, Takıyuddin Ahmed b. Abdulhalim: *Mukaddime fi usuli't-tefsir*, tahk. Adnan Muhammed Zarzur, Dar'ul-Kur'ani'l-Kerim, Beyrut, 1971.
- İMRİU'L KAYS: *Yedi Askı*, trc. Şerefeddin Yaltkaya, Maarif Matbaası, İstanbul, 1943.
- İNCİ, Esra, “*Kur'an'da Efdaliyet Düşüncesi*”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013.
- İSFEHANİ, Ragıb el-İsfehani: *Müfredat fi elfazil-Kur'an*, tahk. Safvan Adnan Davudi, Daru's-Şamiyye, Beyrut, 2009.
- KADİ ABDÜLCEBBAR, Ebi'l-Hasen el-Esed Abadi: *el-Muğni fi ebvabi't-tevhidve'l-adl*, nşr. Emin el-Huli, Matbaat'u Daru'l-Kütüb, Birleşik Arap Emirlikleri, 1960.
- KARADAVİ, Yusuf el-Karadavi: *Sünneti Anlamada Yöntem*, Çev. Bünyamin Erul, Nida Yay, İstanbul, 2014.
- KURTUBİ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekir el-Kurtubi: *el-Camiu li-ahkami'l-Kur'an*, tahk. Abdullah b. Abdu'l-Muhsin et-Turki Muessesetu'r-Risale, Beyrut, 2006.
- KUTUB, Seyyid: *fi Zilali'l-Kur'an*, trc. M. Emin Saraç vd., Hikmet Yay, İstanbul, 1979.
- MATURİDİ, Ebû Mansur Muhammed b. Mahmud: *Te'vilatuehli's-sünne*, (MecdiBasellüm), Daru'l-Kütübü'l İlmiyye, Beyrut, 2005.
- MEVDUDİ, Ebu'l Al'a: *Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber'in Hayatı*, Çev. Ahmet Asrar, Pınar Yay, İstanbul, 2014.
- ORUM, Fatih: *Kur'an'ı Anlama Usulü*, Süleymaniye Vakfı Yay, İstanbul 2013.
- ÖGMÜŞ, Harun, *Muhadarat fi ulumi'l-Kur'an ve tarihi't-tefsir*, İfav Yay, İstanbul, 2014.
- ÖZDEMİR, Abdurrahman: *Lebid b. Rabia el-Amiri ve Divanı*, Araştırma Yay, Ankara, 2007.
- ÖZSOY, Ömer, *Sünnetullah: Bir Kur'an İfadesinin Kavramlaşması*, Fecr Yayınevi, Ankara, 1999.
- ÖZTÜRK, Mustafa: *Cahiliyeden İslamiyet'e Kadın*, Ankara Okulu, Ankara, 2015.
- POLAT, Fethi Ahmet: *Tefsir Araştırmalarında Yöntem Sorunları-II*, Aybil Yay, Konya, 2014.
- RAZİ, Ebû Abdullah Fahreddin Muhammed b. Ömer Fahreddin er-Razi: *Mefatihul-Gayb*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.
- SALİH, Subhi es-Salih: *Ulumu'l-hadis ve mustalahuhu*, Daru'l-İlmi'l-Melayin, Beyrut, t.y.
- SOYALAN, Mehmet Yaşar: *Vahiy Savunması*, Ağaç Yay, İstanbul, 2008.
- ŞAFİİ, Muhammed b. İdris eş-Şafii: *er-Risale*, tahk. Abdüllatif el-Hemim, Mahir Yasin el-Fahl, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1971.
- ŞAFİİ, Muhammed b. İdris eş-Şafii: *el-Ümm*, Daru'l-Marife, Beyrut, t.y.
- ŞATİBİ, Ebû İshak eş-Şatibi: *el-Muvafakat fi usuli's-şeria*, el-Mektebetu't-Tevfikiiyye, Mısır, 2003.
- TABERİ, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberi: *Câmiu'l-beyan an-t'evli'îyi'l-Kur'an*, Daru'l-Hadis, Kahire, 2010.
- UĞUR, Hakan, “Eski Ahid'deki “Dua” Kavramının Kur'an'daki “Salat” Kavramıyla İlişkisi”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C: 8, Sayı 2, Temmuz-Aralık 2008.
- USMANİ, Muhammed Taqi: *Sünnet'in Bağlayıcılığı*, Çev. İbrahim Kutluay, Rağbet Yay, İstanbul, 2010.
- WENSİCK, A. J., “Salât mad.”, *İslam Ansiklopedisi*, C: X, MEB Yayınları, 1997.
- YAZIR, Elmalılı Hamdi: *Hak Dini Kur'an Dili*, sad. Nedim Yılmaz, Hisar Yayınevi, İstanbul, 2011.
- YILDIRIM, Suat: *Peygamberimizin Kur'an'ı Tefsiri*, Akademi Yay, İzmir, 2008.
- ZEBİDİ, Muhammed Murtaza el-Huseyni ez-Zebidi: *Tacu'l-arus min cevahiri'l-Kamus*, tahk. Ali Hilali, Kuveyt, 2001.
- ZERKEŞİ, Bedruddin Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşi: *el-Burhan fi ulumi'l-Kur'an*, tahk. Yusuf Abdurrahman el-Meraşeli vd., Daru'l-Marife, Beyrut, 1994.